

O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINI RIVOJLANTIRISHNING MOLIYA-KREDIT MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH

Xakimov Husnidin Xusanovich

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti iqtisodiyot mutaxassisligi
2-bosqich magistranti

Annotatsiya

Ushbu maqolada O'zbekistonda kichik biznes subyektlarini rivojlantirishning moliya-kredit mexanizmini takomillashtirish masalalari ilmiy asosda tahlil qilinadi. Mamlakat iqtisodiyotida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning o'rni, uning yalpi ichki mahsulotni shakllantirishdagi hissasi, yangi ish o'rinlari yaratishdagi ahamiyati, shuningdek, moliya-kredit resurslariga bo'lgan ehtiyoj va ulardan foydalanish samaradorligi ko'rib chiqilgan. Xorijiy tajriba va milliy sharoitlar qiyosiy tahlil qilinib, kichik biznesni moliyalashtirish va kreditlash mexanizmlarini samarali takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar. Kichik biznes, xususiy tadbirkorlik, moliya-kredit mexanizmi, investitsiya, bank krediti, innovatsion loyihalar, iqtisodiy o'sish, moliyaviy barqarorlik, tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash, kreditlash tizimi.

Abstract

This article analyzes the issues of improving the financial and credit mechanism for the development of small businesses in Uzbekistan on a scientific basis. The role of small business and private entrepreneurship in the country's economy, its contribution to the formation of gross domestic product, its importance in creating new jobs, as well as the need for financial and credit resources and the effectiveness of their use are considered. A comparative analysis of foreign experience and national conditions is carried out, and scientifically based recommendations are developed for the effective improvement of small business financing and lending mechanisms.

Keywords. Small business, private entrepreneurship, financial and credit mechanism, investment, bank credit, innovative projects, economic growth, financial stability, entrepreneurship support, lending system.

KIRISH

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik har qanday davlat iqtisodiyotining asosiy drayverlaridan biri hisoblanadi. Ular yangi ish o‘rinlari yaratish, iqtisodiy diversifikatsiyani ta‘minlash, aholining daromadlarini oshirish va mahalliy resurslardan samarali foydalanishda muhim rol o‘ynaydi. O‘zbekistonda ham kichik biznes subyektlari milliy iqtisodiy strategiyaning ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida ko‘rilmoqda. Ayniqsa, oxirgi yillarda davlat tomonidan kichik biznesni qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan bir qator huquqiy, tashkiliy va iqtisodiy mexanizmlar joriy qilindi.

Kichik biznesning barqaror rivojlanishi uchun moliyaviy resurslarga keng yo‘l ochilishi va kreditlash tizimining samarali ishlashi zarur. Chunki kichik biznes subyektlari ko‘pincha o‘z faoliyatini kengaytirish uchun yetarli kapitalga ega bo‘lmaydi va moliya-kredit resurslariga muhtoj bo‘ladi. Shu nuqtayi nazardan, moliya-kredit mexanizmini takomillashtirish kichik biznesni rivojlantirishning eng muhim omillaridan biri hisoblanadi.

O‘zbekistonda kreditlash tizimida bir qator islohotlar amalga oshirilgan bo‘lsa-da, kichik biznes subyektlari uchun kredit resurslarining yetariligi va ularning qulay shartlarda taqdim etilishi bilan bog‘liq muammolar mavjudligicha qolmoqda. Banklarning yuqori foiz stavkalari, garov ta‘minoti bo‘yicha talablarning qattiqligi, moliyaviy savodxonlikning pastligi va kredit risklarini boshqarish tizimining samaradorligi kichik biznes faoliyatiga salbiy ta‘sir ko‘rsatmoqda.

Shuningdek, zamonaviy moliyaviy instrumentlardan — mikrokreditlar, lizing, faktoring va crowdfunding kabi mexanizmlardan yetarli darajada foydalanilmayotgani ham kichik biznesni moliyalashtirish imkoniyatlarini cheklab qo‘ymoqda. Shu bois, ushbu maqolada kichik biznesni rivojlantirishning moliya-kredit mexanizmini takomillashtirish bo‘yicha nazariy yondashuvlar, xorijiy tajribalar va amaliy takliflar chuqur tahlil qilinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Kichik biznesni rivojlantirish va moliya-kredit mexanizmlarini takomillashtirish masalasi jahon iqtisodiyotida keng o‘rganilgan. Masalan, J. Shumpeterning innovatsion rivojlanish nazariyalarida kichik biznes subyektlari iqtisodiyotning dinamikasini ta‘minlovchi asosiy tadbirkorlik shakli sifatida talqin etiladi. Uning fikricha, kredit

resurslaridan oqilona foydalanish innovatsion g'oyalarni amaliyotga tatbiq etishning eng muhim sharti hisoblanadi.

Keyingi davrlarda P. Друкер, M. Porter kabi iqtisodchilar kichik biznesning iqtisodiy tizimdagi raqobatbardoshlikni kuchaytiruvchi va iqtisodiy muvozanatni ta'minlovchi omil ekanini qayd etishgan. Ayniqsa, kichik biznes uchun moliya-kredit resurslariga keng kirish imkoniyatini yaratish iqtisodiy o'sishning asosiy mezonlaridan biri sifatida ko'riladi.

Rossiya iqtisodchilari Поляков, Макаров va Ушаковlarning tadqiqotlarida kichik biznesni kreditlash tizimi samaradorligini oshirishda davlatning roli, banklarning innovatsion moliyaviy xizmatlari va kredit risklarini boshqarish mexanizmlarining ahamiyati ta'kidlangan.

O'zbekiston olimlari Q. Abdurahmonov, Sh. Yo'ldoshev va A. Xolmatovlarning ilmiy ishlarida mamlakatda kichik biznesni rivojlantirish masalalari, kredit resurslarini jalb qilishdagi muammolar va ularni hal qilish yo'llari chuqur o'rganilgan. Ularning fikricha, kichik biznesni moliyalashtirishning samarali tizimi bo'lmasa, iqtisodiy islohotlar natijadorligi pasayadi.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, kichik biznes subyektlarini qo'llab-quvvatlashda davlat tomonidan kafolatlangan mikrokreditlash dasturlari, imtiyozli kreditlar, soliq yengilliklari va moliyaviy maslahat xizmatlari muhim ahamiyat kasb etadi. Masalan, Germaniya va Yaponiya tajribasida kichik biznesni kreditlashda davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlik kuchli rivojlangan. AQShda esa kichik biznes administratsiyasi (SBA) kichik tadbirkorlarga kredit kafolatlari va grant dasturlarini taqdim etadi.

Adabiyotlar tahlilidan ko'rinadiki, O'zbekistonda kichik biznesni rivojlantirishning moliya-kredit mexanizmini takomillashtirishda xorijiy tajribadan oqilona foydalanish, bank xizmatlari sifatini oshirish, moliyaviy vositalarni diversifikatsiya qilish va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash choralari kengaytirish zarur.

Tadqiqot metodologiyasi tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil va statistik baholash usullariga asoslandi. Avvalo, mamlakatda kichik biznesning rivojlanish ko'rsatkichlari — yalpi ichki mahsulotdagi ulushi, yangi ish o'rinlari yaratishdagi hissasi va soliqlar orqali byudjetga qo'shgan hissasi statistik jihatdan tahlil qilindi.

Shuningdek, 2010–2024 yillar oralig'ida kichik biznes subyektlari tomonidan jalb qilingan kreditlarning hajmi, ularning foiz stavkalari va qaytarilish darajasi o'rganildi.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073 Volume-3, Issue-10

Statistik ma'lumotlar asosida kichik biznes subyektlarining moliyaviy barqarorligi, kredit resurslaridan foydalanish imkoniyatlari va investitsion loyihalarning natijadorligi baholandi.

Qiyosiy tahlil orqali O'zbekiston tajribasi rivojlangan davlatlar (AQSh, Germaniya, Yaponiya) hamda mintaqaviy qo'shni davlatlar (Qozog'iston, Qirg'iziston) tajribasi bilan solishtirildi. Bu jarayonda kichik biznesni kreditlashda qo'llanilgan davlat kafolatlari, soliq imtiyozlari va moliyaviy mexanizmlar o'rganildi.

Ekspert baholash usuli orqali iqtisodchilar, bank mutaxassislari va kichik biznes vakillarining fikrlari yig'ildi. Ularning fikricha, O'zbekistonda kichik biznesni moliyalashtirishning asosiy muammolari quyidagilardan iborat: yuqori foiz stavkalari, kredit olish uchun garov ta'minotining qattiqligi, bank xizmatlari sifati va innovatsion moliyaviy instrumentlarning cheklanganligi.

Metodologiya doirasida shuningdek, kichik biznesni moliyaviy qo'llab-quvvatlashning barqaror rivojlanish mezonlari ham hisobga olindi. Bu mezonlar iqtisodiy samaradorlik bilan bir qatorda ijtimoiy barqarorlik, bandlik darajasining oshishi va hududiy iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlarini ham qamrab oldi.

NATIJARLAR

O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda kichik biznes subyektlari iqtisodiyotning eng faol segmenti bo'lib, 2024 yil holatiga ko'ra, ularning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 56 foizni tashkil etmoqda. Kichik biznesning soliqlar orqali byudjetga qo'shgan hissasi esa 45 foiz atrofida bo'lib, u iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Shunga qaramay, kichik biznesni moliyalashtirish mexanizmlarida qator muammolar saqlanib qolmoqda. Kredit resurslarining cheklanganligi, foiz stavkalarining yuqoriligi va garov talablarining qat'iyiligi ko'plab tadbirkorlar uchun jiddiy to'siq bo'lib qolmoqda. Bundan tashqari, bank tizimining xizmat ko'rsatish sifati va innovatsion moliyaviy instrumentlarning kamligi kichik biznesning moliyaviy resurslarga bo'lgan ehtiyojini to'liq qondira olmayapti.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, kichik biznesni moliyalashtirish samaradorligini oshirish uchun quyidagi yo'nalishlar muhim ahamiyatga ega:

- davlat kafolatlari asosida mikrokreditlash dasturlarini kengaytirish;
- soliq va bojxona imtiyozlarini yanada takomillashtirish;

- bank xizmatlari sifatini oshirish va raqamli moliyaviy texnologiyalarni keng joriy etish;
- crowdfunding, lizing va faktoring kabi zamonaviy moliyaviy vositalardan foydalanishni rivojlantirish;
- kichik biznes subyektlari uchun moliyaviy maslahat xizmatlarini kengaytirish.

Natijalar shuni ham ko'rsatadiki, kichik biznesni moliyalashtirish nafaqat iqtisodiy samaradorlikni oshiradi, balki ijtimoiy barqarorlikni ham ta'minlaydi. Yangi ish o'rinlarining yaratilishi, aholi daromadlarining oshishi va hududiy iqtisodiy rivojlanishning jadallashishi bevosita moliya-kredit mexanizmining samarali ishlashiga bog'liq.

XULOSA

Maqola natijalaridan kelib chiqib, shuni ta'kidlash mumkinki, kichik biznes O'zbekiston iqtisodiyotida hal qiluvchi o'rin tutadi. U nafaqat iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi, balki yangi ish o'rinlari yaratish, aholining ijtimoiy farovonligini oshirish va hududiy iqtisodiy rivojlanishni jadallashtirishda ham muhim rol o'ynaydi.

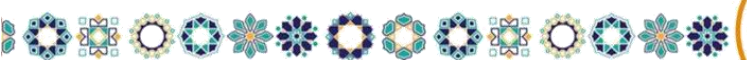
Biroq kichik biznesni moliyalashtirish mexanizmlarida mavjud muammolar ularning to'liq imkoniyatlarini yuzaga chiqarishga to'sqinlik qilmoqda. Shuning uchun moliya-kredit mexanizmini takomillashtirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda.

Xulosa qilib aytganda, kichik biznesni rivojlantirishning moliya-kredit mexanizmini samarali takomillashtirish uchun quyidagi chora-tadbirlar muhimdir:

- mikrokreditlash va imtiyozli kreditlash dasturlarini kengaytirish;
- bank xizmatlari sifatini oshirish va raqamli texnologiyalarni joriy etish;
- garov ta'minoti talablarini yumshatish va davlat kafolatlarini kengaytirish;
- zamonaviy moliyaviy instrumentlardan keng foydalanish;
- soliq va bojxona imtiyozlarini yanada takomillashtirish;
- kichik biznes uchun moliyaviy maslahat va konsalting xizmatlarini rivojlantirish.

Mazkur chora-tadbirlar amalga oshirilsa, kichik biznes subyektlarining moliyaviy barqarorligi mustahkamlanadi, ularning investitsion faolligi ortadi va mamlakat iqtisodiyoti barqaror rivojlanishga erishadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Schumpeter J. The Theory of Economic Development. – Cambridge: Harvard University Press, 1934. – 255 p.
2. Drucker P. Innovation and Entrepreneurship. – New York: Harper & Row, 1985. – 277 p.
3. Porter M. Competitive Strategy. – New York: Free Press, 1980. – 436 p.
4. Поляков А. Инвестиционная активность регионов России. – М.: Наука, 2018. – 336 с.
5. Макаров В. Управление финансами малого бизнеса. – М.: Экономика, 2016. – 288 с.
6. Ушаков Д. Малое предпринимательство и кредитные механизмы. – М.: Финансы, 2019. – 254 с.
7. Абдурахмонов Қ. Регионал иқтисодиёт назарияси. – Тошкент: Фан, 2020. – 412 б.
8. Ёлдошев Ш. Кичик бизнесда инвестиция сиёсатининг хусусиятлари. – Тошкент: Иқтисод, 2021. – 265 б.
9. Хўлматов А. Тадбиркорликни молиялаштириш масалалари. – Самарқанд: СамДУ нашриёти, 2019. – 298 б.
10. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Yangi O‘zbekiston – 2030 strategiyasi” қарори. – Тошкент, 2023. – 65 б.

